

38. Tautas parametri

Jautājumi par tautas parametriem (etnoģenētiskās izcelsmes sākumu, etnisko komponentu sastāvu, attīstības stadijām, etnisko komponentu sociāli politisko konsolidāciju) ir ļoti seni un komplicēti. Jautājumus uzdod katra tauta, un katrai tautai uz tiem ir savas atbildes.

Atbildes ir atkarīgas no dažādiem apstākļiem – politiskajiem, ideoloģiskajiem, ģeopolitiskajiem, etnokrātiski ambiciozajiem, valstiski nacionālajiem, koloniālisma stratēģiskajiem, globālās hegemonijas, zinātniskās attīstības, zinātniskās pilnvērtības, zinātniskās autoritātes u.c.

Tradicionāli atbildes lielā mērā vienmēr ir atkarīgas no tautā dominējošās garīgās atmosfēras. Ja dominē racionāli saprātīga atmosfēra un cieņā ir zinātniskā objektivitāte, tad sabiedriskā doma priekšroku dod no speciālās literatūras iegūtām vispusīgi argumentētām atbildēm. Ja dominē pseidonacionālistisko spekulāciju un šovinistiskas šņorēšanas atmosfēra, tad atbildes ir šarlatāniski fantastiskas un var gadīties, ka pareizi neprot lietot pat jēdzienu „tauta”.

Turklāt neprot pareizi lietot jēdzienu „tauta” cilvēki, kuri ir ieperinājušies sociālās hierarhijas augstā luktā. Pie mums šajā luktā perinās cilvēki, kurus teorētiski uzskatām par sabiedrības eliti. Teorētiski elite ir sabiedrības tagadnes balsts un sabiedrības nākotnes cerība. Faktiski sabiedrībai nemaz nav cits sociāli politiskais balsts, kuram uzticēt savu likteni. Sabiedrība var uzticēt savu likteni vienīgi elitei.

Tūlīt sekojošā citāta autors teorētiski ir elitārs vīrietis. Kungs ir žurnālists, politiskais komentētājs lielā izdevumā.

Citāts ir šāds: „Ar nožēlu jāsecina, ka 20 gadus pēc neatkarības atjaunošanas latvieši joprojām sevi uztver kā tautību, nevis tautu vai nāciju. Ikdienā medijos dzirdam vārdkopas – latviešu tautības, krievu tautības iedzīvotāji utt. No valstiskā viedokļa, saucot kādu Latvijas pilsoni par latviešu, krievu vai kādas citas tautības iedzīvotāju, mēs degradējam Latvijas valstiskumu. Cilvēku kopienas ierindojas dažāda līmeņa kategorijās, kur zemākajā kategorijā ir etniskās grupas, ciltis, tad tautības un augstākajā kategorijā nācijas.[..]Latvieši bija etniskā grupa vai tautība cariskās Krievijas un PSRS laikos. Tagad, kad mums ir sava valsts, mēs vairs neesam nekādi latviešu tautības cilvēki, bet gan latvieši, kuri veido latviešu tautu.Var jautāt – kāda ir atšķirība starp latviešu tautību un latviešu tautu? Pavisam vienkārša. Tautība ir etnisks jēdziens, bet tauta valstisks. Ja gribam, lai latviešus cienītu un nebūtu preambulā jālauza šķēpi par valstsnācijas jēdzienu, ir fundamentāli jāmaina (jāpaaugstina) latviešu pašvērtējums. Ir jāatsakās no latviešu tautības jēdziena un jāpāriet uz latviešu tautas jēdzienu. Diemžēl situāciju sarežģī Satversmē ierakstītā Latvijas tauta (nevis latviešu tauta). Manuprāt, tā ir Satversmes fundamentāla kļūda. Var saprast (bet ne attaisnot) Satversmes tēvus, kuri sarežģītā situācijā, kad tik negaidīti veidojās sava valsts, samulsa un Latvijas valsts pamatos ielika šķībo stūrakmeni – Latvijas tautas jēdzienu”.

Jāsaka, tik zinātniski aplamu izteikumu kolekciju reti nākas sastapt. Mēdz būt atsevišķas kļūdas. Teiksim, nākamā izglītības un zinātnes ministre Poriņas kundze bez kļūdām vispār neko nav spējīga pateikt. Taču tik liela kļūdu koncentrācija ir retums. Pat Poriņas kundzes diskursā. Citāts burtiski mudž no aplamībām. Tas ir viedoklis, kādu parasti nekomentē, bet ar skumju seju izsaka līdzjūtību ģimenei, draugiem un kolēģiem.

Nav pieņemts komentēt tik aplamus vārdus kā „cilvēku kopienas ierindojas dažāda līmeņa kategorijās, kur zemākajā kategorijā ir etniskās grupas, ciltis, tad tautības un augstākajā kategorijā nācijas” un „tautība ir etnisks jēdziens, bet tauta valstisks”. Pie tam citāts mudina atcerēties I.Kanta slaveno aforismu: „Mēs sarkstam par citu bezkaunību mūsu apvainošanā”.

Kunga bezkaunība un nekompetence ir šausmīga. Patiešām viņa vietā ir jāsarkst par sabiedrības apvainošanu neprasēm pareizi lietot vārdus „tautība”, „tauta”, „nācija”. Nav ticams, ka mūsdienu latvieši nepareizi atbild uz jautājumu par savu etnisko piederību. Viņi pareizi atbild uz jautājumu „Kāda ir jūsu tautība?”. Viņi nosauc savas tautas etnonīmu – „latvietis”. Cilvēki zina, ka viņu etnisko piederību latviešu valodā izsaka ar vārdu „tautība”, bet pilsonisko piederību latviešu valodā izsaka ar vārdu „pilsonība” vai „pavalstniecība”.

Ļoti žēl, ka kungs savā kritiskajā pamācībā reti stulbi apvairo Satversmes veidotājus XX gs. sākumā. Viņu priekšlikums „Latvijas tauta” patiesībā ir ļoti veiksmīgs etnopolitiskais risinājums Latvijas pilsoņu jēdzieniskajā fiksācijā. Šī risinājuma veiksmīgums ne tuvu nestāv šodienas „preambulistu” murgiem par „valstsnāciju”. Turpretī „Satversmes fundamentāla kļūda” ir pēcpadomju „politiku” Satversmes piemērošana ar alogiskām, gramatiskās un stilistiskām kļūdām.

Interesanti, kur ne visai jaunais kungs ņēma muļķību „Latvieši bija etniskā grupa vai tautība cariskās Krievijas un PSRS laikos”? Padomju laika etnopolitiskajā žargonā latviešus pat atļāva dēvēt par nāciju (tautas „augstāko kategoriju”), jo latviešiem kādreiz bija sava valsts. Padomju laikā arī citas tautas sauca par nācijām. Nācijas godā nokļuva tautas, kuru vēsturē ir sastopama sava valsts. Pat netika ņemts vērā, ka no boļševiku izkropļotā marksisma-ļeņinisma viedokļa tās bija „sliktas” valstis – monarhijas, feodālās, cariskās, kapitālistiskās, buržuāziski nacionālistiskās, buržuāziski fašistiskās valstis. Taču, piemēram, čigānus un lībiešus sauca tikai par tautu, jo viņiem nav bijusi sava valsts.

Daudzmaz izglītots un saprātīgs cilvēks zina, ka etnosocioloģijā neeksistē tautības jēdziens. Etnosocioloģijā nav svarīgi, vai tauta ir liela vai maza (tātad tikai „tautība”). Zinātne runā par tautām, bet nevis tautībām.

Mūsdienās izglītoti cilvēki prot pareizi lietot jēdzienu „nācija” un vairs nelieto padomju laiku žargonismu „nacionalitāte”. Tagad neviens nesaka „nacionālā piederība”, bet saka pareizi „etniskā piederība”. Cilvēki zina, ka nācija nav tautas attīstības augstākā pakāpe, bet ir politisks jēdziens valsts pilsoņu apzīmēšanai. XX gs. sākumā mūsu konstitūcijas autori LR pilsoņu (nācijas) apzīmēšanai izvēlējās jēdzienu „Latvijas tauta”.

Izglītoti cilvēki zina, ka vārds „tauta” vispār ir samērā daudznozīmīgs un daudznozīmībā pretrunīgs apzīmējums. Tāpēc mūsdienu zinātnē un zinātniskajā publicistikā lieto jēdzienu „etnoss” un tādus atvasinājumus kā „etnokulturālā daudzveidība”, „etnonacionālisms”, „etniskums”, „etniskā identitāte”, „etniskā kopība”.

Ikdienas valodā vārdi „tauta” un „etnoss” mēdz būt sinonīmi. Vēsturiski vēl nesen bija pieņemts ar vārdu „tauta” vīpsnāt par sabiedrības zemākajiem sociālajiem slāņiem. Latviešu inteliģence XIX gadsimta otrajā pusē loloja vārdu „tautiskums”. Ar to apzīmēja t.s. vienkāršās tautas tradīciju un paražu saturiski garīgo tonalitāti. Taču minētā gadsimta beigās latviešu modernisti (Jaunā strāva) pret tautiskumu izturējās skeptiski. Rainis atklāti izsmēja arhaiskos „tautībniekus”. Savukārt padomju periodā jēdziens „tautiskums” ietilpa sociālistiskā reālisma teorijā, tādējādi akcentējot tautas vitalitāti un daiļdarbu tuvību proletariāta un darba zemniecības vitālajai mentalitātei.

Vīpsnāšana par „tautu” var turpināties arī mūsdienās. Piemēram, šogad rudenī noteikti vīpsnāsim par to, ka gudrā „tauta” atkal ir ievēlējusi parlamentā vecos zagļus, blēžus, muļķus, „preambulistus”. Ar vārdu „tauta” var raksturot dažādu etnosu (tautu) piederību vienam ģeosociālajam organismam. Piemēram, var teikt „Francijas tauta”, „Lietuvas tauta”, „Vācijas tauta”, „Somijas tauta”, „Latvijas tauta”.

Ja sākās jēdzienu nepareiza lietošana sabiedrības elitē, tad vienmēr loģisks ir jautājums par degradāciju un automātiski nākas domāt par visas sabiedrības (tautas, nācijas, civilizācijas) pagrimumu, novecošanu, bojāeju. Elite ir sabiedrības „galva”. Mēs lieliski zinām, kas sāk pūt vispirms un kas turpina pūt pēc tam.

Cilvēces vēsture liecina, ka degradācija nav „gals un sākums”, kā poētiski filosofēja Rainis. Degradācija nav kreatīvi perspektīvs gals, pēc kura viss radoši saulaini sākās no jauna. Degradācija ir sākums galam un beigām, pēc kā vairs nekas neseko.

To uzskatāmi atspoguļo cilvēces vēsture. To profesionāli izskaidro mūsdienu etnoģenētiskās teorijas. Nepārprotami redzot savas elites degradāciju, latvieši var pamatoti jautāt, kādā etnoģenēzes fāzē pašlaik atrodas latviešu tauta. Sastopoties ar pašlaik acīmredzamo elites degradācijas pieaugumu, latvieši var jautāt „Vai mūsu tauta tuvojas galam?”.

Mūsdienu zinātnē vislielākā autoritāte ir Ļeva Gumiļeva etnoģenēzes pasionārajai teorijai. Tajā runa ir par etnisko sistēmu (tautas, civilizācijas) etnoģenēzes fāzēm. Katrā fāzē ir noteikts

etniskās sistēmas aktivitātes līmenis un tā dēvēto pasionāriju (sociāli un intelektuāli aktīvu un enerģisku cilvēku grupu vai atsevišķu personību) dominējošais tips (no velmes labi dzīvot līdz gribai sevi upurēt citu labā). Katrā fāzē ir savs etniskās sistēmas uzvedības tips, etniskās sistēmas specifiska iekšējā komplicētība, etniskās sistēmas gaitas virziens, spēja pretoties un pārvarēt „slimības”.

Etniskās sistēmas mūža ilgums ir 1200-1500 gadi. Šajā laikā etniskā sistēma pārdzīvo sešas fāzes.

Pirmā fāze ir sākotnējā kāpuma, pacelšanās, augšupejas laiks, kas var turpināties vairākus gadsimtus. Piemērā Ļevs Gumiļevs min krievu civilizācijas sākotnējo kāpumu XIII-XV gs.

Otrajā fāzē etniskās sistēmas pasionārā spriedze sasniedz maksimālo robežu. Tātad sasniedz kultūras attīstības kulmināciju. Arī šī fāze var ilgt vairākus gadsimtus (krievu civilizācijā XVI-XVIII gs.).

Trešā fāze ir lūzuma laiks. Šai fāzei ir raksturīga pasionaritātes strauja samazināšanās, kas var izraisīt etniskās sistēmas sašķelšanos (krievu civilizācijā XIX-XX gs.).

Ceturto fāzi Ļevs Gumiļevs dēvēja par inerces fāzi, pēc lūzuma fāzes pasionaritātei lēni apsīkstot. Zinātnieks šo fāzi saskatīja rietumeiropiešu civilizācijā XVIII-XX gs.

Piektā ir obskurācijas fāze. Nosaukums atvasināts no latīņu vārda „*obscurans*” – aptumšojošs. Ar svešvārdu „obscurantisms” apzīmē tumsonību un nicīgu attieksmi pret izglītību, inteligentumu, zinātniskumu. Tātad piektajā fāzē ir konstatējama vispārējā intelektuālā un morālā degradācija. Kā raksta Ļevs Gumiļevs, piektā fāze noslēdzās ar etniskās sistēmas bojāeju vai etnosa pārvēršanos reliktā (tādā veidojumā, kas saglabājies no seniem laikiem). No etniskās sistēmas var atšķelties kāda daļa un ieplūst citā etniskajā sistēmā.

Pēdējā, sestā, ir memoriālā fāze – pēc obskurācijas fāzē notikušās atšķelšanās etniskās sistēmas palikušās daļas veģetēšana. Šajā fāzē var saglabāties kultūras tradīcijas. Taču šīs fāzes galvenā iezīme ir etniskā homeostāze – dzīve bez izmaiņām, stāvēšana uz vietas, stagnācija.

Lai atbildētu uz minēto latviešu jautājumu, vispirms ir nepieciešams noskaidrot vairākus momentus. Pirmkārt un galvenokārt ļoti svarīgi ir zināt atskaites punktu. Proti, laiku, no kura sākt skaitīt 1200-1500 gadus. Tātad vispirms ir jābūt informētam par latviešu tautas pastāvēšanas sākumu. Mums ir jāzina, kad radās latviešu tauta.

Otrkārt, jābūt ir pārliecībai par etnoģenētiskās pasionārās teorijas piemērotību latviešu tautai. Iespējams, latviešiem piemērotāka ir etnoģenēzes homeostāzes teorija, kas izskaidro Āfrikas, Āzijas, Austrālijas, Amerikas daudzu etnosu dzīvi.

Labi ir zināms, ka etniskās grupas var gadu tūkstošiem ilgi dzīvot bez pasionārijiem. Tādu etnisko grupu dzīve rit bez radikālām izmaiņām un progresīva kulturoloģiskā kāpuma. Etnosu pārstāvjus pilnā mērā apmierina dzīves kārtības patstāvība un mūžīgā nemainība. Viņi ir laimīgi savā dzīvē.

Par etnoģenēzes homeostāzes teorijas piemērotību latviešu tautai liecina ļoti nopietni vēsturiskie fakti. Līdz šim latviešu garīgajā kultūrā viss vērtīgākais ir radīts ārpus mūsdienu Latvijas teritorijas. Talantīgākie latvieši savu radošo potenciālu realizēja citu tautu vidē un ar citu tautu morālo un materiālo atbalstu. Šo izcili apdāvināto personību darbībai „Latvijas kultūras vēsturē” ir veltīta speciāla nodaļa. Tās ir personības, kuras vislabāk pazīst un augstu vērtē ārzemēs, bet par kurām nav gandrīz nekāda interese latviešu sabiedrībā.

Tas ir ļoti būtisks fakts latviešu tautas līdzšinējās dzīves analītikā. Tas liecina, ka latviešu tauta var būt laimīga bez pasionārijiem un pasionāriji vispār neiederas latviešu tautas dzīvē. Precīzāk sakot, iederās vienīgi tādi pasionāriji, kuri enerģiski rūpējās tikai par savu labklājību. Iederās „veikalnieki” Raiņa terminoloģijā. Kā zināms, Rainis arī neiederējās tautā. Viņš to lieliski saprata un gribēja „iziet no tautas”. Par „veikalnieku” buķeti latvieši var priecāties pēcpadomju laikā. Arī padomju laikā nevarēja žēloties par pašlabuma algotņu trūkumu.

Ļoti nopietns fakts ir latviešu klasiski nevērīgā attieksme pret intelektuālajām vērtībām un intelektuāļiem, kā arī skaudīgā agresija pret jebkuru pasionāro izpausmi ziedot sevi sabiedrības labā. Sociālo pasionāriju darbība nav iespējama bez sabiedrības vienotības, uzticības un disciplināras bezierunu pakļaušanās līderiem. Kā zināms, mums šajā jomā ir milzīgas problēmas.

Katrs sevi cenošs latvietis sevi uzskata par priekšnieku, stratēģi, taktiķi, ideologu, politiķi, valstvēru, zinātnieku, mākslinieku, biznesmeni, pedagogu, ekspertu, analītiķi, propagandistu, *Public Relations* guru. Katrs sevi cenošs latvietis nekad neuzticēsies un nepakļausies otra latvieša idejiskajai iniciatīvai un gribai, bet gan tūlīt viņu pasludinās par neļēgu un muļķi.

Par tautas izcelsmi parasti ir diva veida atbildes. Viens veids ir mitoloģiskais un mistiskais, otrs – reālistiskais.

Cilvēkiem ir noslieksme savu izcelsmi izskaidrot mitoloģiski un mistiski. Platons sevi uzskatīja par jūras dieva Poseidona pēcteci. Vācietis Karls Gustavs Karuss 1848.gadā publicēja darbu, kurā tautu izcelsme skaidrota mistiski. Viņš tautas mistiski oriģināli iedalīja nakts tautās, dienas tautās un rīta ausmas tautās.

Sarunā par etnosa pirmsākumiem vienmēr tiekamies ar mītu. Par savu izcelsmi etnosi sacer mītu. Tāda tradīcija ir katrai tautai. Tā tas ir arī latviešiem. Pēcpadomju laikā visdažādāko mītu plūdi par senajiem baltiem un senajiem latviešiem iekļuva grāmatās, skolēnu zināšanās, „politiķu” priekšstatos. Protams, dominē tendence akcentēt baltu un latviešu senumu, izcelsmi pirms daudziem tūkstošiem gadu. Latviešus var pasludināt par visvecāko tautu uz planētas. Sastopami mīti par baltu un latviešu etnoģenētisko „tīrību” – nesaplūšanu ar citiem etnosiem. Atsevišķu mītu grupu veido šarlatānu stāstījumi par baltu cilšu sākotni Indijā, pat Amerikā inku zemē.

Tautas izcelsmes skaidrojuma reālistiskais veids balstās uz zinātniskajiem faktiem. Taču principā jebkurš veids ir saistīts ar jautājumu, kā vispār tauta rodas.

Zinātne šodien uzskata, ka tautu (etnosu) izcelsmē var novērot tipoloģiski radniecīgus momentus. Gandrīz visu tautu (etnosu) rašanos veicina dzīve kopīgā teritorijā, kopīgā valoda, reliģija, kopīgs ieskats (mīts) par vēsturisko izcelsmi.

Taču tautu rašanās var būt arī voluntāras gribas rezultāts. Tā, piemēram, senie romieši barbaru ciltis mākslīgi apvienoja frankos, gallos, dākos, ģermāņos. Vācbaltu voluntāras gribas rezultāts lielā mērā ir arī latviešu tautas konsolidācija no Livonijas vietējām ciltīm.

Latviešu tautas izcelsme līdz šim nav speciāli pētīta. Pieejamas ir vēsturisko materiālu atsevišķas interpretācijas.

Par latviešu tautas izcelsmi fundamentālākais faktu apkopojums ir izcilā vēsturnieka Indriķa Šterna (1918-2005) divās ļoti biezās grāmatās „Latvijas vēsture”. Pirmā grāmata ir veltīta 1180.g.- 1290.g., otrā – 1290.g.-1500.g. Abas grāmatas var droši slavēt kā visgrandiozāko panākumu Latvijas vēstures izpētē.

Vērtīgi ir tas, ka vēsturisko notikumu kopainā autors lielu uzmanību velta baltu un somugru cilšu etnoģenēzes procesam. Viņš vēlas noskaidrot, kad radusies latviešu tauta.

Pirmais, ko viņš paskaidro, ir tas, ka „13.gs. vēl nevar runāt par latviešu tautu”. Mūsdienu Latvijas teritorijā tolaik dzīvoja ciltis: lībieši, kurši, zemgaļi, sēļi, latvieši jeb latgaļi, jo Indriķa hronikā etnonīmi „*Lethi*” un „*Lethigalli*” ir sinonīmi. Iespējams, lībieši sacīja „*Lethi*” vai „*Lethigalli*”. Savukārt lībiešu formas pārņēma vācieši. Skaidri zināms ir tas, ka latviešu jeb latgaļu cilts dzīvoja mūsdienu Vidzemē un mūsdienu Latgalē. Tāpēc XX gs. sākumā kaprīzi seperātiskā nodalīšanās Latgalē un latgaliešos ir mākslīga un savā būtībā absurda etnopolitiskā rotaļa. Tie, kuri šodien sevi dēvē par latgaliešiem, ir tādi paši latvieši kā visi pārējie vidzemnieki. Absurda ir pamatēnosa kaprīzā pārvēršanās par subetnosu.

Indriķa Šterna pirmajā grāmatā ir nodaļa „Senlatvija krusta kara priekšvakarā”. Nodaļā runa ir par vietējās populācijas (apm. 155 000 cilvēku) dzīvi pirms vācu kolonizācijas. Autors raksta, ka sociāli sīkākā vienība bija ģimene. Tālāk sekoja lielģimene. Tā veidojās tad, ja kopā dzīvoja ģimenes divas vai trīs paaudzes. Lielģimeni balti sauca par saimi. Tajā varēja būt apmēram 30 cilvēki.

Tālāk sekoja dzimta. Autors paskaidro, ka dzimtas bija saimnieciskā apvienība. Tās pārstāvji bija pārliecināti par savu asinsradniecību un ticēja mītam par izcelšanos no kopīgā senča. Dzimtas eksistences teritorija bija ciems ar ciema novadu (laukiem, pļavām, mežiem, ezeriem). Dzimtā varēja apvienoties apmēram 25 lielģimenes, lai vieglāk nodrošinātu savu eksistenci.

Pirms vācu iebrukuma baltu dzimtas jau bija apvienojušās ciltīs. To veicināja priekšstats par kopīgo izcelsmi, kopīgā valoda, reliģija, tiesības un sociāli politiskā iekārta. Bieži vajadzēja aizstāvēt savu zemi no svešzemju iebrucējiem (vikingsiem, dāņiem, zviedriem, slāviem).

Indriķa Livonijas hronikā cilšu apdzīvotā teritorija ir saukta latīņu vārdā „terra” – *terra Semigallia, terra Lettia, terra Lyvonina, terra Selonina, terra Curronia*. Vārds „terra” apzīmē zemi.

Otrajā grāmatā ir nodaļa „Latviešu tautas veidošanās 14. un 15. gadsimtā”. Indriķis Šterns vispirms paskaidro teorētisko pieeju. Viņš atzīst, ka katras tautas veidošanos nosaka trīs faktori – migrācija, asimilācija un vēsture. Praktiski tas nozīmē baltu cilšu un lībiešu iekšējo migrāciju. Tā noslēdzās ar asimilāciju. Acīmredzot cilvēki nebaidījās pārcelties uz dzīvi citā novadā, jo apzinājās savu etnisko radniecību. Migrācija un asimilācija bija psiholoģiski komfortabla izvēle.

Grāmatā plašāk ir analizēta lībiešu asimilācija baltu ciltīs. XV gadsimtā Vidzemes arhibīskapija tika nodalīta latviešu daļā un lībiešu daļā. XVIII gadsimtā lībiskais novads jau bija latviskojies.

Autors norāda par antropoloģisko atšķirību izzušanu. Kapulaukos atrasto galvaskausu pētījumi liecina, ka X-XIII gs. starp maztautām vēl pastāvēja samērā krasas antropoloģiskās atšķirības. Tās sāka izzust XIII-XVII gadsimtā, kaut gan arī tolaik Kurzemē un Vidzemē baltu elementiem līdzās vēl lielā mērā saglabājās somiskais (t.i., lībiskais) substrāts.

Atsaucoties uz J.Endzelīna un citu valodnieku uzskatiem, Indriķis Šterns pievēršas valodas jautājumam. Baltu cilšu valodas bija atšķirīgas – nesaprata viens otru. Zināma radniecība pastāvēja starp zemgaļu un sēļu valodu. Rakstu valoda nebija nevienai ciltij.

Otrajā grāmatā izmantotie arhīvu dokumenti liecina par vāciešu apzināti realizēto etnopolitiku. Vāciešiem nebija vajadzīgs vietējo cilšu kokteilis. Viņu interesēs bija konsolidēt vienu etnisko formējumu ar vienu valodu, vienu etnonīmu, vienā valodā izdoto reliģisko literatūru, visā pārvaldītajā teritorijā vienu etnopolitisko taktiku un stratēģiju, vienā valodā sagatavoto juridisko bāzi, vienu mācību valodu vietējo iedzīvotāju skolās. Šim nolūkam viņi radīja latviešu literāro rakstu valodu, balstoties uz t.s. vidusdialektu (centrs Jelgavas apkārtnē), kā arī piekārtāja etnisko un administratīvo terminoloģiju. Vācieši aizliedza kuršu valodu, un kurši pārņēma zemgaļu valodu (respektīvi, t.s. vidusdialektu).

No XV gadsimta sākuma vāciešu sastādītajos dokumentos izzuda cilšu nosaukumi. To vietā oficiālajā kancelejas valodā lietoja vārdu (etnonīmu?) „nevāci” (*Undutschen*) vai „laucinieki” (*lantlude*). Varēja lietot arī vārdu „zemnieki” (*bauren*).

XV gadsimta beigās vācieši Livoniju iedalīja divās zonās – latviešu un igauņu. Minētā gadsimta beigās dokumentos parādījās jēdzieni „dzimtcilvēks” (*erffman*) un „dzimtļaudis” (*erfflude*).

Rezumējot etnoģenēzes procesu, Indriķis Šterns akcentē divus momentus. Pirmkārt, viduslaikos tautas jēdziens nepastāvēja. Tā tas bija Rietumeiropā. Livonija nebija izņēmums.

Otrkārt, viņa ieskatā latviešu tautas veidošanās process ir „izkristalizējies” XVI gadsimtā. Ne visai skaidrs, kā jāsaprot vārds „izkristalizējies”. Pie tam pēc vārdiem par „izkristalizēšanos” I.Šterns tūlīt atsaucās uz Rēveles mācītāja Baltazara Rusova hroniku. Tās otrajā izdevumā 1584.gadā mācītājs raksta, ka Livonija sastāv no igauņu, latviešu un kuršu zemēm. Kuršu zemē ietilpst arī lībiešu zeme. Tātad XVI gadsimta beigās vēl nevar runāt par vienu latviešu tautu. Joprojām „gaisu jauc” kurši un lībieši. Vārds „latvieši” tiek attiecināts uz latviešu cilti.

Vēl katrā ziņā ir jāņem vērā, ka pirmās grāmatas latviešu valodā XVI gadsimtā un XVII gadsimta sākumā vācieši izdeva savām vajadzībām. Tikai vēlāk un īpaši XVIII gadsimtā grāmatas tika adresētas draudzes locekļiem – latviešu zemniekiem un pilsētniekiem. Pirmie lasītpratēji latvieši dzīvoja Rīgā, kur XVII gadsimtā priekš viņiem organizēja skolas. XVII gadsimta beigās skolas sāka atvērt arī Vidzemē, kur tolaik bija apmēram 80 draudzesskolas.

Par latviešu tautas sākumu visobjektīvāk ir uzskatīt XVII gadsimtu. Jaunās tautas inteliģence radās XIX gadsimtā. Jaunā tauta par savu valsti publiski sāka sapņot XX gadsimta sākumā. Bet arī tikai kā par „brīvu Latviju brīvā Krievijā”.

Tomēr pats priecīgākais ir tas, ka šodien latviešiem nav jāraud. Atbilde uz aktuālo jautājumu „Vai mūsu tauta tuvojas galam?” ir iepriecinoša. Turklāt gan no etnoģenēzes homeostāzes teorijas viedokļa, gan no etnoģenēzes pasionārās teorijas viedokļa. Abu teoriju konfrontācija ar latviešu tautas šodienas dzīves drūmo praksi sniedz priecīgu atbildi.

Ja savu dzīvi pieskaņojam etnoģenēzes homeostāzes teorijai, tad viss ir kārtībā. Arī turpmāk turpināsim iedzert un uzkost, dancot un dziedāt, krāt naudu un mantu, viens otru apzagt un apmānīt, dzīt prom gudrākos un godīgākos, laimīgi baudīt dzīvi un izbaudīt visus glamūra labumus.

Ja savu dzīvi pieskaņojam etnoģenēzes pasionārajai teorijai, tad arī viss ir kārtībā. Ņemot vērā tautas izcelsmes laiku, mums viss vēl ir priekšā un pašlaik atrodamies tikai pirmajā fāzē - sākotnējā kāpuma, pacelšanās, augšupejas fāzē. Mūsu tautu gaida vismaz 1000 gadus ilgs mūžs. Bet galvenais - teorijas loģika mums garantē arī otrās fāzes panākumus, kad apmēram pēc 300-400 gadiem etniskās sistēmas pasionārā spriedze sasniegs maksimālo robežu un kultūras attīstības kulmināciju.